תלמיד שנידה לכבודו נדויו נידוי דתניא מנודה לרב מנודה לתלמיד מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב לרב הוא דאינו מנודה הא לכולי עלמא מנודה למאי *אי [א] במילי דשמיא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' אלא לאו לכבוד עצמו אמר רב יוסף צורבא מרבנן עביד דינא לנפשיה במילתא דפסיקא ליה ההוא צורבא מרבנן דהוו סנו שומעניה א"ר יהודה היכי ליעביד לשמתיה צריכי ליה רבנן לא לשמתיה קא מיתחיל שמא דשמיא א"ל לרבב"ח מידי שמיע לך בהא א"ל הכי א"ר יוחנן מאי דכתיב כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא אם דומה הרב למלאך ה' יבקשו תורה מפיו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיו שמתיה רב יהודה לסוף איחלש רב יהודה אתו רבנן לשיולי ביה ואתא איהו נמי בהדייהו כד חזייה רב יהודה חייך אמר ליה לא מסתייך דשמתיה להוא גברא אלא אחוכי נמי חייך בי א"ל לאו בדידך מחייכנא אלא דכי אזלינא להוא עלמא בדיחא דעתאי דאפילו לגברא כוותך לא חניפי ליה נח נפשיה דרב יהודה אתא לבי מדרשא אמר להו שרו לי אמרו ליה רבנן גברא דחשיב כרב יהודה ליכא הכא דלישרי לך אלא זיל לגביה דר' יהודה נשיאה דלישרי לך אזיל לקמיה א"ל לר' אמי פוק עיין בדיניה אי מיבעי למישרא ליה שרי ליה עיין ר' אמי בדיניה סבר למישרא ליה עמד ר' שמואל בר נחמני על רגליו ואמר ומה שפחה של בית רבי לא נהגו חכמים קלות ראש בנידויה שלש שנים יהודה חבירינו על אחת כמה וכמה א"ר זירא מאי דקמן דאתא האידנא האי סבא בבי מדרשא דהא כמה שני לא אתא ש"מ לא מיבעי למישרא ליה לא שרא ליה נפק כי קא בכי ואזיל אתא זיבורא וטרקיה אאמתיה ושכיב עיילוהו למערתא דחסידי ולא קיבלוהו עיילוהו למערתא דדייני וקיבלוהו מ"ט דעבד כר' אילעאי דתניא ר' אילעאי אומר אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים ויתעטף שחורים ויעשה מה שלבו חפץ ואל יחלל שם שמים בפרהסיא שפחה של בית רבי מאי היא דאמתא דבי רבי חזיתיה להוא גברא דהוה מחי לבנו גדול אמרה ליהוי ההוא גברא בשמתא דקעבר משום ולפני עור לא תתן מכשול דתניא ולפני עור לא תתן מכשול במכה לבנו גדול הכתוב מדבר ריש לקיש הוה מנטר פרדיסא אתא ההוא גברא וקאכיל תאיני רמא ביה קלא ולא אשגח ביה אמר ליהוי ההוא גברא בשמתא א"ל אדרבה ליהוי ההוא גברא בשמתא אם ממון נתחייבתי לך נידוי מי נתחייבתי לך אתא לבי מדרשא א"ל שלו נידוי שלך אינו נידוי ומאי תקנתיה זיל לגביה דלישרי לך לא ידענא ליה אמרו ליה זיל לגבי נשיאה דלישרי לך דתניא נידוהו ואינו יודע מי נידהו ילך אצל נשיא ויתיר לו נדויו *אמר רב הונא באושא התקינו אב בית דין שסרח אין מנדין אותו אלא אומר לו הכבד ושב בביתך חזר וסרח מנדין אותו מפני חילול השם ופליגא דריש לקיש דאמר ריש לקיש תלמיד חכם שסרח אין מנדין אותו בפרהסיא שנאמר וכשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה כסהו כלילה מר זוטרא חסידא כי מיחייב צורבא מרבנן שמתא ברישא משמית נפשיה והדר משמית לדידיה כי הוה עייל באושפיזיה שרי ליה לנפשיה והדר שרי ליה לדידיה אמר רב גידל אמר רב ת"ח מנדה לעצמו ומיפר לעצמו אמר רב פפא תיתי לי דלא שמיתי צורבא מרבנן מעולם אלא כי קא מיחייב צורבא מרבנן שמתא היכי עביד כי הא דבמערבא מימנו אנגידא דצורבא מרבנן ולא מימנו אשמתא מאי שמתא אמר רב שם מיתה ושמואל אמר שממה יהיה ומהניא ביה כי טיחוא בתנורא ופליגא דריש לקיש דאמר ריש לקיש כשם שנכנסת במאתים וארבעים ושמונה איברים כך כשהיא יוצאה ממאתים וארבעים ושמונה איברים כשהיא נכנסת דכתיב והיתה העיר חרם חרם בגימטריא מאתים וארבעים ושמונה הוו כשהיא יוצאה דכתיב ברוגז רחם תזכור רחם בגימטריא הכי הוו אמר רב יוסף שדי שמתא אגנובתא דכלבא ואידי דידה עבדה דההוא כלבא דהוה אכיל מסאני דרבנן ולא הוו קא ידעי מנו ושמתו ליה איתלי ביה נורא בגנובתיה ואכלתיה ההוא אלמא דהוה קא מצער ליה להוא צורבא מרבנן אתא לקמיה דרב יוסף א"ל זיל שמתיה א"ל מסתפינא מיניה אמר ליה שקילי פתיחא עליה כל שכן דמסתפינא מיניה א"ל שקליה אחתיה בכדא ואחתיה

תלמיד חכם שנידה לכבודו. כבר פירשתי למעלה: **עביד (איניש) דינא לנפשיה.** דאמר ליה את מחייבת לי הכי והכי: **דפסיקא ליה.** שודאי הוא לו ולא ספק: **סנו שומעניה.** שיוצאין עליו שמועות רעות: **צריכי ליה רבנן.** דאתריה דהוה רבהון: **ואם לאו אל יבקשו תורה.** הואיל וסנו שומעניה הא דצריכי ליה רבנן לאו כלום הוא דמוטב דלא ילפי מיניה: **אתא איהו.** האי מנודה נמי בהדייהו: **מאי דקמן.** כלומר היכי מתרמי דעל האי סבא ר' שמואל בר נחמני האידנא לבית המדרש: **שמע מינה.** דלהכי איתרמי דאתא האידנא לבי מדרשא דלאו מזליה הוא דלישרי ליה: **וטרקיה אאמתיה.** נשכו למנודה באמתו: **ולא קבלוהו.** דהדרא עכנא למערתא ולא פתחה פיה: **דייני.** ראשי ב"ד. וחסידים עדיפי מינייהו: **מאי טעמא.** קבלוהו: **דעבד כרבי אילעאי וכו'.** בהני שמועות רעות: **מה שלבו חפץ.** עבירה והואיל ואין מכירין אותו שם ליכא חלול השם. (א) ואמר לן רבי משום רב האי גאון ויעשה מה שלבו חפץ רוצה לומר דודאי כיון שלבוש שחורים וכו' אני ערב בדבר שאינו חפץ מכאן ואילך בעבירה: **דקא עבר משום ולפני עור לא תתן מכשול.** דכיון דגדול הוא שמא מבעט באביו והוה ליה איהו מכשילו: **שלך אינו נידוי.** דלאו כדינא שמתיה: **הכבד.** בלשון הזה אומרים לו עשה עצמך כאדם שכבד עליו ראשו ושב בביתך בלשון כבוד אומר לו. (ב) לישנא אחרינא הכבד התכבד כבודך שתשב בביתך: **כסהו.** אל תבזה אותו בפרהסיא: **כלילה.** שחשיכה ואין אדם רואה: **משמית נפשיה.** משום יקרא דההוא צורבא מדרבנן: **מימנו אנגידא.** מלקות ומלקות יפה להם יותר משמתא והוו מלקי להו: **ומהניא כי טיחיא בתנורא.** כשומן שטוחין את התנור ונבלע בתוכו שאין יוצא לעולם כלומר מכה לכל מאן דמשמתינן ליה דלא נפקא מיניה לעולם: **ופליגא דר"ש ב"ל.** דאמר יוצאה: **גנובתיה.** זנב: **דידה עבדא.** ומלקי ליה: **מסתפינא מיניה.** דגברא אלמא הוא: **שקיל פתיחא עלויה.** כתוב עליו שמתא: **שקליה.** לכתב שמתא: ואחתיה

וטרקיה. נשכו אמתו ויש מפרשים מדה כנגד מדה משום דנחשד בזנות: **ולא קיבלוהו.** דהדרא ליה עכנא: **דעבר** אדרבי אילעאי. ולכך לא קיבלוהו אע"פ שהיה תלמיד חכם וי"ג דעבד כר' אילעאי ומשום הכי קיבלוהו דייני:

אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו. וכתב ר"ח חס ושלום לא הותר לו לעשות עבירה אלא ע"י כך יכנע לבו בפ"ק דקדושין (דף מ. ושם) פירשתי:

נידוי מי נתחייבתי לך. אע"פ שמשמתין בעבור ממון כדאמרינן לעיל (דף טז.) הני מילי לממונא י"ל שהיה לו לקרותו לב"ד תחילה שמא יפרע ועוד דבב"ד נמי צריך שני וחמישי ושני כדפירשתי לעיל וכדמשמע בפרק הגוזל בתרא (ב"ק דף קיג.) ולא דמי לאיסורא (דמכין) לאלתר כדאמר בההוא גברא דקאכל תמרי שנשרו בשבת וכן [ריש] פרק הדר (עירובין דף סג.) וכשם רבינו תם שמעתי שהיו רגילין באותו מקום שאוכלין באילנות ונותן דמים והשתא לא היו עוברים על הגזל:

משמית נפשיה. משום צער שצריך לנדות ת"ח א"נ כדי שיהא זכור להתיר והא דלא התיר למכירו מתחילה כדאמרינן בשבועות פרק קמא (דף יד.) יבא זכאי ויכפר על החייב לכך טוב כשיתיר למכירו שיהא הוא מותר קודם:
שלא

עין משפט נר מצוה

[סט] [א] מיי' פ"ו מהל' ת"ת הלכה יד טוש"ע י"ד סימן שלד סעיף יז:
סט ב מיי' פ"כ מהל' סנהדרין הלכה יב טוש"ע ח"מ סימן ד:
ע ג מיי' פ"ו מהל' ת"ת הל' יד ופ"ז הלכה א טוש"ע י"ד ופ"ז הלכה א טוש"ע י"ד סימן שלד סעיף מב וסעיף מג:
ד [מיי' פ"ד מהלכות ת"ת הל' א טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף ח]:
עא ה מיי' פ"ו מהלכות ת"ת שם ופ"ו מהל' ממרים הלכה ט טוש"ע י"ד [סי' רמ סעי' כן וסי' שלד סעיף מג:
עב ו מיי' פ"ו מהלכות ת"ת שם. טוש"ע שם סעיף לט וסעיף מג:
עג ז מיי' שם פ"ז הל' י:
עד ח מיי' שם הל' א טוש"ע שם סעי' מג:
עה ט מיי' שם הלכה יא טוש"ע שם סעי' לג:
עו י מיי' שם הלכה א טוש"ע שם סעי' מג:

◆

רבינו חננאל (המשך)

יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא, אם דומה הרב למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו. שמתיה רב יהודה, ולא שרייה לשמתיה לא הוא ולא ר' יהודה נשיאה. ואמר רב יהודה בעידנא דשכיב, בריחנא, דאפילו לגברא רבא כי האי לא חניפי ליה. ולא אשכח חד דשרי ליה, עד דטרקיה זיבורא אאמתיה ושכיב, עיילוה למערתא דחסידי, ולא קיבלוה. עיילוה למערתא דדייני וקיבלוה. מאי סני שומעניה, דעבד כר' אילעאי, דתניא ר' אליעאי הזקן אומר אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו, פירוש מבקש לשתות במיני זמר ולשמות בשמחה המרגילה לידי עבירה כגון זה, (אמר) ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורין ויתכסה שחורין ויעשה מה שלבו חפץ. כגון אכילה ושתייה במיני זמר וכיוצא בהן. אבל דבר עבירה שיש בה דין אדם או דין שמים, ואפילו חייבי לאוין או חייבי עשה, וכל שכן למעלה שאיסורן איסור עולם, חס ושלום שהתיר ר' אלעאי ואפילו בסתר, אלא דבר שפירשנו למעלה, הוא שאמר לעשות. ואפילו דברים הללו לא התירן לו, אלא אמר כמשיא עצה לעשות כך כדי להבריח [נ"א: להבטיח] את יצרו להשלים תאותו, וכיון שיראה עצמו לבוש שחורין ועטוף שחורין משתבר יצרו ונמנע ואינו עושה. וזה צורבא מרבנן עשה כר' אילעאי ולבש שחורין ונתעטף שחורים, ואחר זה כולן חזר לשתות במיני זמר כגון [נ"א: כמו] שהיה עושה ולפיכך שמתיה רב יהודה. **תנא דבי ר' ישמעאל** ולפני עור לא תתן מכשול, זה המכה בנו הגדול. שכיון שהוא גדול חוזר גם הוא ומכה אביו, (זה) ונמצא כי אביו גורם לו והכשילו. ריש לקיש הוה מנטר פרדיסא, אתא ההוא גברא אכיל תאיני, רמא ביה קלא, לא אשגח ביה, אמר, ליהוי ההוא גברא בשמתא. אמר ליה אדרבה ליהוי ההוא גברא בשמתא. אם ממון נתחייבתי לך נידוי מי נתחייבתי לך. אתא שאיל לבי מדרשא, אמרו לו, שלו נידוי שלך אינו נידוי, זיל לגבי נשיאה דלישרי לך. דתניא נידוהו ואינו יודע מי נידהו ילך אצל נשיא ויפר לו. ירושלמי הדא אמרה המנדה למי שאינו צריך וחזר הוא ונידהו, נידוי השני נידוי. אמר רב הונא באושא התקינו אב בית [דין] שסרח אין מנדין אותו, אלא אר(מרים) לו הכבד ושב בביתך, חזר וסרח מנדין אותו מפני חילול השם. ריש לקיש אמר תלמיד שסרח אין מבזין אותו בפרהסיא. שנאמר וכשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה, כסהו כלילה. אמר רב תלמיד חכמים מנדה לעצמו ומיפר לעצמו. מר זוטרא חסידא, כי הוה מתחייב תלמיד חכמים נידוי הוה משמת נפשיה ברישא והדר משמת ליה, וכד הוה עייל לביתיה הוה (א) שרי ליה ברישא והדר שרי לנפשיה. אמר רב פפא תיתי לי דלא שמיתנא צורבא מרבנן מעולם. כי הא

מסורת הש"ס

א) [לעיל טז.], ב) חגיגה טו: ע"ש, ג) חגיגה טז. קדושין מ., ד) מנחות לט:, ה) [נדרים ז:], ו) [נדרים ז: וע"ש דפריך פשיטא ומשני], ז) פסחים נב., ח) [דף טז. ד"ה שנידה], ט) [צ"ל דמנדין], י) [לא נמצא בשום מקום].

◆

תורה אור השלם

1. אין חָכְמָה וְאֵין תְּבוּנָה וְאֵין עֵצָה לְנֶגֶד יְיָ: משלי כא ל
2. כִּי שִׂפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ דַעַת וְתוֹרָה יְבַקְשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מַלְאַךְ יְיָ צְבָאוֹת הוּא: מלאכי ב ז
3. לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל וְיָרֵאתָ מֵּאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ: ויקרא יט יד
4. הַכֵּה הִכִּיתָ אֶת אֱדוֹם וּנְשָׂאֲךָ לִבֶּךָ הִכָּבֵד וְשֵׁב בְּבֵיתֶךָ וְלָמָּה תִתְגָּרֶה בְּרָעָה וְנָפַלְתָּה אַתָּה וִיהוּדָה עִמָּךְ: מלכים ב יד י
5. וְכָשַׁלְתָּ הַיּוֹם וְכָשַׁל גַּם נָבִיא עִמְּךָ לָיְלָה וְדָמִיתִי אִמֶּךָ: הושע ד ה
6. וְהָיְתָה הָעִיר חֵרֶם הִיא וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ לַייָ רַק רָחָב הַזּוֹנָה תִּחְיֶה הִיא וְכָל אֲשֶׁר אִתָּהּ בַּבַּיִת כִּי הֶחְבְּאַתָה אֶת הַמַּלְאָכִים אֲשֶׁר שָׁלָחְנוּ: יהושע ו יז
7. יְיָ שָׁמַעְתִּי שִׁמְעֲךָ יָרֵאתִי יְיָ פָּעָלְךָ בְּקֶרֶב שָׁנִים חַיֵּיהוּ בְּקֶרֶב שָׁנִים תּוֹדִיעַ בְּרֹגֶז רַחֵם תִּזְכּוֹר: חבקוק ג ב

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מה שלבו כו' ואמר לן רבי. נ"ב ולפ"ז ה"ק מ"ט קבלוהו וכ"ה במקצת פרש"י: (ב) ד"ה הכבד כו' לישנא אחרינא. נ"ב וכן משמע פי' הקרא במלכים ב יד:

◆

גליון הש"ס

גמ' אי במילי דשמיא. עיין תוס' סנהדרין דף ת ע"ב ד"ה מפיקנא: שם למערתא דדייני וקיבלוהו. עי' שבת דף י ע"א תוס' ד"ה לא איצא: שם אמר רב הונא באושא התקינו. בכ"מ פ"ו ה"א מהל' ת"ת הגירסא אמר רב אחא:

◆

מוסף רש"י

הובא בעמוד קודם

◆

רבינו חננאל

תלמיד חכ' שנידה לכבודו נידויו נידוי, דדייק מדתניא מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב לבדו, הא לכולי עלמא מנודה. והני מילי לכבוד עצמו, אבל במילי דשמיא אין חכמה ואין תבונה לנגד ה'. אמר רב יוסף צורבא מרבנן עביד דינא לנפשיה, במלתא דפסיקא ליה. כגון הקורא לחבירו עבד יהא בנידוי, וכיוצא בו. ההוא צורבא מרבנן דהוה סני שומעניה, שהיה שם שמים מתחלל על ידו. כגון הא דגרסינן בסוף חילול השם, יצחק דבי ר' אמי אמר כל שחבריו מתביישין משמועתו, היכי דמי דאמרי שרא ליה מריה לפלניא. אבל הא דאמר רב כגון אנא דשקילנא בישרא כר', ודאמר ר' יוחנן כגון אנא דאי מסגינא ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין, על עצמם בלבד אמרו ולא על זולתם, שהיו מחמירין הרבה על עצמם, הלא תראה שכל אחד כך אמר כגון אנא, אבל כולי עלמא כדאמרן. וכגון אלישע אחר שהיה מתעסק בספרי מינין ושותה במיני זמר, כדגרסינן זמר יווני לא פסק מביתו. אמרו עליו על אחר שהיה עומד מבית המדרש הרבה ספרי מינים היו נושרין לו מחיקו. וגרסינן נמי השותה במיני זמר כו'. וכל צורבא מרבנן דהכי עובדיה, מתקרי סנו שומעניה. ואמר רב יהודה בההוא צורבא מרבנן דהוו סני שומעניה כדאמרן, היכי נעביד ביה, נישמתיה, צריכי ליה רבנן, לא נשמתיה, קא מתחלל שם שמים. אמר ליה רבה בר בר חנה, הכי אמר ר' יוחנן, מאי דכתיב כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה

א) נראה דצ"ל להיפך דשרי ליה לנפשיה בתחלה ולאחר כך גירסת רבינו נכונה יותר ועי' תוס' ד"ה משמית ודו"ק.